

Egy családanya sorsa a kulákküldözés idején

***„Félremagyarázott és elhallgatott igazság!
Egy aljas kor aljas titkai”***

- tanulmány és interjú -

Bugyi Anett

2016.03.05.

Tartalomjegyzék

1.1. A kommunizmus Európában és Magyarországon	2
1.2. A kulákság mint ellenség	2
1.3. A kulákság helyzete a vidék Magyarországn	4
2. Mélyinterjú a kor tanújával	6
3.1 A kor tanulságai egy életrajz tükrében	13
3.2. Zárszó	15
Bibliográfia	17

1.1. A kommunizmus Európában és Magyarországon

A kommunizmusnak számos bűne volt, számos embercsoportot sorolt az ellenségei közé. Csupán annyiban különbözött a náciizmustól, hogy nem faji-, hanem osztály alapon válogatta ki a kiirtani való egyéneket. Ez az osztályalapú népiirtás Magyarországon a kuláküldözés formájában mutatkozott meg legnyilvánvalóbban.

Máshol, például Ukrajnában, sokkal több áldozata volt a parasztság elleni tudatos „hadviselésnek”; ebben az országban ötmillióan haltak meg a sztálinista „éhségfegyver” bevetése nyomán.¹ Ám nem tehetünk erkölcsileg különbséget a tragédiák között azok nagysága szerint, hiszen annak a magyar gyermeknek vagy felnőttnek is csak egy élete volt, amelyet a kommunizmus tönkretett. Neki személyes tragédiája épp annyira fájdalmas, mint bárki másnak, akinek az életét ez a totális diktatúra ellehetetlenítette. Magyarország történelmében a kommunizmus az egyik legsötétebb kort hozta el.

A kommunista párt 1948-ban hozta nyilvánosságra szövetkezetpolitikai irányelveit. Rákosi azt hangsúlyozta, hogy 3-4 éven belül a magyar parasztság 90 százalékának szocialista társművelésben kell művelnie földjét. 1948 decemberében meg is jelent a termelőszövetkezetek működési szabályzata. Ekkoriban már a parasztság minden egyes rétege több közterhet viselt, mint 1938-ban.² Ezek a terhek pedig egyre csak fokozódtak. 1949-től pedig már az üzemeket is államosították. Úgyszólván teljesen felszámolták az ipar, a kereskedelem és a szolgáltatás terén a magántulajdont.³

1.2. A kulákság mint ellenség

A kulákság volt az a réteg, amely leginkább akadályozta a téjesítés végrehajtását. De kit is minősítettek ezzel az akkoriban negatívan ható kifejezéssel? Minden olyan paraszt kuláknak számított, akinek több mint 25 hold földje volt. Ezek a parasztok pedig nemcsak, hogy nem akartak belépni az új szövetkezetekbe, hanem példát mutattak a szegényebb paraszti rétegeknek is. Életformájuk azt példázta, hogy nagyon jól lehet

¹ Courtois, Stéphane, A kommunizmus vétkei, in. A kommunizmus fekete könyve, Szerk.: Ronsac, Charles, Budapest, Nagyvilág Kiadó, 2001. 17. old.

² Gergely Jenő – Izsák Lajos, A huszadik század története, Budapest, Pannonica Kiadó, 2000. 337-338. old.

³ Honvári János, Magyarország gazdasági fejlődése a II. világháború után, in. Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig, Szerk.: Honvári János, Budapest, AULA KIADÓ, 1998. 460-461. old.

boldogulni, ha valaki önállóan műveli földjeit.⁴ Természetes, hogy ezt a réteget kellett leginkább megtörnie a kommunista hatalomnak, ha eredményesen szeretne volna véghezvinni a téészesítést. E terv jegyében 1949-től újabb és újabb különadókat vetettek ki a kulákokra, hiteleket többé nem kaphattak, kizárták őket mindenféle testületből, elvették nagygépeiket, gazdasági épületeiket, lakóházukat, gyermekeik nem járhattak egyetemre, főiskolára. Emellett mindenféle módon uszítottak is a korabeli médiumok a kulákság ellen.⁵

A magyar nép még soha nem volt annyira kizsákmányolt, mint a téészesítés és kuláküldözés idején. A kötelező terménybeszolgáltatás megsértése miatt 400 000 paraszt ellen hoztak ekkoriban bírói ítéletet. Ez országunkban kétmillió embert érintett. Éberségi hisztéria, koholt perek sokasága, parasztság ellen indított eljárások tömkelege jellemzi a kort.⁶ A falvakban különösen kiéleződtek a feszültségek, mivel a helyiek személyesen is ismerték azokat, akik kiszolgálták a kommunista rendszert, részt vettek a gazdák megfélemlítésében és a padlássöprésekben.⁷

Egy 1953-ban keletkezett belügyminisztériumi országos jegyzék már több mint 83 ezer főt sorolt a kulákok közé.⁸ Ez a lista pedig egyre csak nőtt, és kiegészült számos más „osztályidegennek” minősített réteg listáival. Ezen egyének felkutatását segítette az Államvédelmi Hatóság (ÁVH), amely a helyi rendőrségekkel, tanácsokkal és a pártbizottságokkal szorosan együttműködő akciócsoportokat vetett be. 1950-ben szabotázselhárító osztályt hoztak létre, melynek feladata az „ellenséges tevékenység felkutatása és elhárítása” a Földművelésügyi minisztériumban, az állami gazdaságokban, a TSZ-ekben. Főleg a kulákságra koncentráltak a vizsgálódások során.⁹

⁴ Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris Kiadó, 1999. 348-349. old.

⁵ i. m. 350. old.

⁶ Kahler Frigyes, A jogállam és kommunizmus - Bírói függetlenség: bírák a diktatúra örökösei között, in. Utak és kereszteződések – Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére, Szerk.: Kahler Frigyes, Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, 2013. 281. old.

⁷ Vágó Sándor, 1956 forradalma Törtelen, in. A vidék forradalma - 1956, Szerk.: Galambos István, Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, 2012. 197. old.

⁸ Gyarmati György, A Rákosi-korszak, Budapest, ÁBTL-RUBICON, 2011. 274. old.

⁹ Kiszely Gábor, AVH - Egy terrorszervezet története, Budapest, Korona Kiadó, 2000. 318.old.

1.3. A kulákság helyzete a vidék Magyarországon

E korszakban a földműveléssel foglalkozó emberek Cegléd, Nagykőrös és Kecskemét körzetében országos összehasonlítások szerint is igen sokat szenvedtek, hiszen a természeti adottságok miatt rengeteg fiatal telepedett itt le, mezőgazdaságból éltek, majd őket kulákoknak minősítették. Egykor Cegléd utcái jellegzetes családi házakkal – a ceglédiek szerint villákkal – voltak tarkítottak. Ezen házak helyére új lakótelepeket építettek. Ezzel szimbolikusan is átformálták a „parasztváros” arculatát. A hasonló jellegű és nagyságú városokban, mint például Nagykőrösön, az új lakótelepeket a város külső kerületében vagy beépítetlen területeken építették fel.¹⁰

Azonban a hatalomnak nem volt elég a gazdaság államosítása. Mint tudjuk, a zsarnokság a szellemet is támadja. Már 1948-ban megkezdték az egyházi iskolák államosítását, eltörölték a kötelező vallásoktatást, valamint a Magyar Tudományos Akadémia 1944 előtti tagjainak kétharmadát kizárták.¹¹ Ezekkel az intézkedésekkel jelezte a hatalom, hogy a szellemi élet is ellenőrzésük alá került. A zsarnokság senkit nem kímélt, pontosan tudták a kommunista vezetők, hogy a paraszti kultúra is része az átfogó magyar műveltségnek, és intézkedéseikkel nemcsak anyagi-, hanem szellemi javaktól is fosztották meg a nemzetet.

Például Faludy György író a recski munkatáborban így emlékezett: „... minden osztályból, minden társadalmi rétegből voltak ott: szegényparaszt, vagyonosabb paraszt, munkás, rossz proli, jó proletár, rossz úr, jó úr, rossz dzsentrí, jó dzsentrí, jó polgár, rossz polgár.”¹² Az első internálótábor a Buda-dél Internálótábor volt, amely közvetlen Budapest ostromának befejezése után nyílt, 1945-ben.¹³ A leghírhedtebb pedig a recski internálótábor, amely titokban működött. A családtagok azt sem tudták szeretteik hol vannak, sőt akkor sem tájékoztatták őket, ha szerettük vagy szeretteik elhaláloztak. A tábor története 1950-ben kezdődött, mikor a Recsk község közelében lévő csákánykői bazaltkitermeléséről született döntés.¹⁴ Sztáray Zoltán, - a tábor egykori foglya - Csákánykő című művében így írt: „A Recski Kényszermunkatábor eredetét homály fedi.

¹⁰ Nagy Varga Vera, Alkalmazkodás és szembenállás, volt kulákok egy mezővárosban, in. Alkalmazkodás, ellenállás, mobilitás, Ceglédi Füzetek 30. Szerk.: Kocsis Gyula, Cegléd, A ceglédi Kossuth Múzeum kiadása, 1995. 58-60. old.

¹¹ Romsics Ignác, Történelem, történetírás, hagyomány, Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 301. old.

¹² Bank Barbara – Gyarmati György – Palasik Mára, Allamtitok – Internáló- és kényszermunkatáborok Magyarországon 1945-1953, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012. 7. old.

¹³ i. m. 23. old.

¹⁴ i. m. 28. old.

Az érte felelősök felkutatására, megnevezésére, netán éppen számonkérésére a hivatalos szerveink soha semmiféle kísérletet nem tettek. Az emberek megkínzásáért, megnyomorításáért, haláláért felelősök békésen élvezik a nyugdíjukat.”¹⁵A táborok túlélőitől számos rémtörténetet ismerhetünk. Ezen bűnökért azonban nem bűnhődik, és nem is bűnhődött senki.

A Rákosi-korszakban az internáláson, a munkatáborokon, a szinte mindennapos ellenőrzéseken és inzultálásokon kívül létezett még egy formája a meghurcolásnak. Korabeli elnevezéssel: *internálásszerű kitelepítés*. A kitelepítés megszervezése teljes titokban történt, s mikor elkezdték a kitelepítést, az emberek attól féltek, hogy Szibériába hurcolják őket. Ez főleg nagyobb városokból és az ország nyugati és déli határtérségeiből származó „osztályidegenekre” terjedt ki. Ezeknek az embereknek az üresen maradt, az átlagosnál jobb „komfortfokozatú”, jobban berendezett lakásaiba, házaiba költöztették az új rendszer tisztségviselőit, pártfunkcionáriusait.¹⁶ A zárt táborok a Hortobágyon, valamint a Közép-Tisza-vidéken voltak. Mintegy 2500 fő került ide 1952-re. Ekkorra már tizenkét egységből álló táborhálózat jött létre. Lakóhelyül istállók, birkahodályok, baromfi- vagy disznóólak, elhagyatott iskolák szolgáltak. Ennek megfelelőek voltak a tisztálkodási és egészségügyi körülmények is.¹⁷ Kemény mezőgazdasági munkát kellett az internáltaknak végezniük.

A mezőgazdasági termelés pedig dacára az összes nagy, új tervnek és megfélemlítő intézkedésnek nem nőtt. Színvonalát és mennyiségét tekintve is csak romlottak az eredmények. A megművelt területek aránya 1938-ban 9,6 millió volt. Ez 1956-ra 9,1 millióra csökkent.¹⁸ Érthető tehát, hogy a rendszer a kulákságot bűnbaknak kiáltotta ki, és még keményebben lépett fel velük szemben.

Interjúalanyom és családja annak idején kuláknak lett kikiáltva. Számukra már maga a kulák kifejezés is idegen és bántó volt, hiszen ők addig gazdának, nagygazdának tartották magukat. Az interjút adó idős néni és családja a megfélemlítés és vagyonelkobzás különböző fázisain ment keresztül. Ezeket ma már korához illő bölcsességgel és derűvel mesélte el.

¹⁵ Sztáray Zoltán, Csákánykő – A Recski Kényszermunkatábor, Budapest, Püski Kiadó, 1997. 6.old.

¹⁶ Bank Barbara – Gyarmati György – Palasik Mára, Államtitok – Internáló- és kényszermunkatáborok Magyarországon 1945-1953, Budapest, L’Harmattan Kiadó, 2012. 49.old.

¹⁷ i. m. 51.old.

¹⁸ Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris Kiadó, 1999. 350. old.

2. Mélyinterjú a kor tanújával¹⁹

- Hol tetszett születni? Mikor? Milyen volt Klári néni gyerekkora?

- Szép kérdés. Szankon születtem. 1918. július 20-án. Szép gyerekkorom volt. A család története elvezet egy puszta. Ott még iskola sem volt, úgyhogy Kiskunfélegyházára kellett jánom iskolába. Azután építettek egy iskolát, és akkor már gyalog jártunk oda úgy 3-4 kilométerre. Sokan voltunk testvérek, én voltam a legfiatalabb, engem kényeztettek.

- Később tovább tetszett tanulni valahol?

- Igen, de előtte voltak nehézségek, a négy elemi után gimnáziumba kellett volna járni, de erre az anyagi körülményeink nem voltak alkalmasak. Édesanyám beíratott Kiskunmajsára a polgáriba, ott minden év végén vizsgát tettem, és negyedikes koromban átíratott Kiskunfélegyházára, ahová már vonattal bejárhattam egyedül is.

- Az érettségi után mi következett?

- Tanítóképzőbe kezdtem el járni Kiskunfélegyházán. Kollégiumban laktam 5 évig. Ennek az iskolának és kollégiumnak Constantinum volt a neve.

- Mindezek után jöttek az '50-es évek. Azt hogy tetszett megélni?

- Nehezek voltak azok az évek. Akkorra már lett 5 gyermekem is; három fiú, két lány. Nem tanítottam, nem is engedtek volna be egy iskolába, mivel klerikálisnak minősültem. Amikor a legkisebb lányom iskolába ment, akkor kezdtem el dolgozni egy biztosítónál, de ott sem sokáig dolgozhattam, mert ott is rájöttek arra, hogy klerikális vagyok. Az igazgató itt azonban nagyon rendes volt; elintézte, hogy Kecskeméten egy KTSZ-ben dolgozhassak. Itt könyveltem és bérszámfejtettem. 1957-től pedig már taníthattam is.

- A kuláküldözés érintette a családot?

- Nagyon is érintette, még a házunkat is államosították. Bár törvény szerint nem teheték volna, mert csak két szobás volt, és csak a három szobás házakat lehetett elvenni a kulákoktól. Megtetszett ugyanis valakinek, aki az államtól meg is vette, azóta gazdag ember lett belőle. Mi pedig az öt gyerekekkel nővéremékhez menekültünk Lakitelekre. Ők is

¹⁹ Interjúalanyom szeretett volna anonim maradni, így az interjúban és a forrásban is csak Klári néniként szerepel, ám a nyilatkozaton megadta teljes nevét és egyéb adatait.

csak egy kis szolgálati lakásban laktak, de befogadtak bennünket öt gyerekekkel. A férjemnek sem volt állása akkoriban. De csoda is történt velünk, mert egy alkalommal, amikor a sógornómék vendégül láttak egy mérnököt a Földtani Intézetből, akkor az a mérnök panaszkodott, hogy nincs értelmes munkatársa a „vörös könyvesek” között, és kérdezte, hogy nem tud-e a sógorom valami írni, olvasni tudó embert. Ő pedig a férjemre mutatott. Egy hét múlva már ott is dolgozott a Földtani Intézetben, Budapesten. Gyalog és kerékpárral járta be az országot.

- A háború előtt voltak-e a családnak földjei?

- A férjem családjának 800 hold földje volt, ezért voltunk mi kulákok.

- Mi történt később a földekkel?

- A TSZ-be került majdnem az összes föld, de egy kicsit meghagytak nekünk is. Nagyon nehezen lehetett belőle megélni. Én például negyven tyúkot állítottam be, tojást is tudtam eladni, de a beszolgáltatás mindig problémát okozott. Drága jó apósomat például 10 tojás be nem szolgáltatásáért börtönözték be. A férjemet is szinte dugdostuk, hogy be ne vigyék, mint az apósomat. Éjszaka járt haza, és hajnalban ment is vissza dolgozni. A falusiak nagyon jó emberek voltak, de idegenek is költöztek oda, Isten tudja honnan, ők nagyon sok gondot okoztak nekünk. A rendőrök, mivel a férjemet nem találták, engem vettek elő. Rendszeresen házkutatásokat tartottak, fegyvert kerestek, kidobálták a szekrényből a ruhákat. Fegyvert persze nem találtak. A kamránkban volt kiöntve a gabona, ami termett, és a napraforgó, ami kellett, mert állatokat is tartottunk. Egy alkalommal úgy találta a rendőr, hogy kevesebb a napraforgó, mint néhány nappal azelőtt. Azt fogta rám, hogy én szabotálom a termelést. Erre én azt mondtam, hogy odaadtam egy szakajtóval a tyúkoknak. A rendőr ezután azt akarta, hogy írjam alá a jegyzőkönyvet, miszerint én szabotálom a termelést. Én nem írtam alá. Mondtam, hogy nem szabotálom a termelést, épp a termelés érdekében tartom a tyúkokat. Végül elment a rendőr, de észrevettem, hogy a kesztyűje ott maradt a kiküldetési paranccsal együtt. Fél óra múlva jött értem egy másik rendőr, és mondta, hogy bevisz az őrre. Nem volt mit tenni, el kellett mennem, az egy éves lányomat a három nagyobb fiamra bízom. Az őrön egy szobába vittek, ahol nem volt semmi, így leültem a földre - akkor még tudtam törökülésben ülni -, és vártam. Egy kicsit később behozták a papírokat, hogy írjam alá, én pedig mondtam, hogy nem. Tiszteletükre legyen mondva, nem ütöttek meg, de állandóan rá akartak venni, hogy írjam alá a papírt. Estefelé az a rendőr jött be, aki kint volt reggel, akinek nálam volt a kesztyűje meg a kiküldetési

parancsa. Mondtam neki, hogy látja, hogy bajban vagyok, de ő is bajban lesz, ha a kiküldetési parancsát odaadom a főnökének, a kesztyűje meg itt van. Ezután odaadtam neki a kesztyűt. Szerintem nem telt el öt perc, a rendőr rendkívül udvariasan visszajött, és mondta, hogy menjek hamar, még el fogom érni a vonatot hazafelé, én pedig örömmel szedtem a sátorfámat és rohantam a vonathoz. Hál' Istennek otthon nem történt semmi baj, a fiúk vigyáztak a kicsikre, még ebédet is főztek, de a krumplipaprikás korcogós volt, mert a legidősebb fiam is ekkor még csak kilenc éves volt, és elfelejtették megmosni a krumplit.

- Történetek még hasonlók?

- Voltak még ilyenek. Például voltam bíróságon, mivel a mezőőr feljelentett minket, hogy nem kapáljuk meg a kukoricát. Hát mentünk a bíróságra, de vittem magammal Péter bácsit, aki felibe művelte a kukoricát. Ugye, kiültem a vádlottak padjára, meghallgattam a vádat, miszerint szabotálom a termelést. Mondták, hogy nem kapálom a kukoricát, én pedig mondtam, hogy dehogynem. Itt van Péter bácsi, ő is megmondhatja, ő a tanúm, hogy kapálom a kukoricát. Péter bácsi pedig elmondta, hogy nem a mi kukoricánk kapálatlan, hanem a termelő szövetkezeté. Ebből kifolyólag engem fölmentettek. Így folyt az élet akkoriban.

- A TSZ vezetői milyenek voltak?

- Nekünk nem volt velük kapcsolatunk, nekem azokkal a kis emberekkel volt kapcsolatom, akik körülöttünk laktak. Van is egy jó történetem az egyik szomszédról: a bácsi igazi parasztember volt, és nem érintette jól, mikor átkutatták a házát. Mikor elhajtott a kocsit, ő utánuk szaladt vasvillával, de a kocsit nem állt meg. Majd azt üvöltötte, hogy „akkor vigyétek a bekecsemet is!”, és lehajította a bekecsét. A kocsit erre megállt és elvitte a bekecsét.

- Volt lehetőségük mulatságot tartani vagy kikapcsolódni valahogy a közösséggel?

- Nekünk nem volt benne részünk. Nem olyan idők voltak. Otthon szépen éltünk, de mulatozni nem volt kedvünk.

- Templomba járhattak?

- Igen, járhattunk templomba, de később a munkahelyemen voltak problémáim a templom miatt, ahogy már említettem. Végül is, amikor már újra taníthattam '57-től és a '60-as években, állandóan szekírozta érte, mert a gyerekek be voltak íratva hittanra, és én is jártam a templomba. Aztán behívtak az oktatási osztályra, ahol a vezetőnő azt mondta,

hogy szembe köpöm az egész rendszert, az iskolát, az oktatást és mindent. Ahogy csak tudott, úgy szidott az istenadta. Bent dolgozott egy férfi, gépelt. Mikor már nagyon szidott, ez a férfi felállt és kiment, nem bírta hallgatni. Aztán, ami nagyon meglepett engem is, odajött hozzám a vezetőnő, vállamra tette a kezét, és azt mondta: Klárka ne haragudj, engem is piszkálnak miattad. Tehát jobban félt, mint én.

- *Anyagilag hogy tudtak kijönni?*

- Úgy ahogy meg tudtunk élni, hiszen én dolgoztam a biztosítónál, aztán a TSZ-ben, aztán újra taníthattam, akkor már rendes munkabérem volt, és a férjem is, ahogy már említettem, dolgozott. A felmérési munkák után, haza is került Kecskemétre, és a földhivatalnál dolgozott. Mondjuk úgy, éhezni nem éhezünk, ruházkodni túlságosan nem ruházkodtunk, de éltünk.

- *Ismeretségi körében is történtek hasonló esetek?*

- Igen, aki a szomszédunk volt még az eredeti lakóhelyünkön, amit államosítottak, ott volt három testvér, akik együtt gazdálkodtak. Volt negyven hold szőlőjük, meg még több birtokuk, természetesen ezeket is államosították, mint az égvilágon mindent. A legidősebb testvér öngyilkos lett, a másik elzüllött, az árokpartról hurcolták haza, rövidesen meg is halt. A legfiatalabb bement a TSZ-be, ő ma is él.

- *Sokakat kényszerítettek, hogy belépjenek a TSZ-be?*

- Igen, mindenkit, akinek volt földje. Még engem is mint pedagógust, amikor Lakiteleken tanítottam, arra kényszerítettek, hogy menjünk agitálni, hogy lépjenek be az emberek a TSZ-be. Volt egy kísérem is, aki figyelte, mit mondok, nehogy valami rosszat mondjak. Én nem sokat beszéltem. Végül volt, aki belépett a TSZ-be, és voltak néhányan, akik azt merték mondani, hogy nem.

- *Azokkal mi történt, akik azt mondták, hogy nem?*

- Egy idő után rávették őket mindenféle eszközzel, hogy belépjenek. A szerencsésebbek kaptak egy kis saját gazdászású földet cserébe.

- *Mikor tetszettek Lakitelekre kerülni?*

- 1951-ben.

- Milyen jövőre tetszettek számítani, miután Lakitelekre kerültek?

- Tulajdonképpen bizonytalan volt az életünk, de azt mondtam, ha az utolsó párnánkat kell is eladnunk, a gyerekek akkor is tovább fognak tanulni. Én is szerettem volna a tanítóképző után még tanulni, de nem volt rá anyagi lehetőség.

- Lakiteleken milyen volt az élet?

- Ugye, sokat piszkáltak a vallás miatt, de azért biztonságban éreztük magunkat. Én mindig azt mondtam: *künn borong a magosban, de idebenn csillagos van*. A családban békesség volt, a gyerekek is jól voltak, a férjem egy áldott jó ember volt. Úgyhogy, végül is én nem voltam elkeseredve sose, férjem azért keserűbben élte meg ezt az időszakot, én vigasztaltam. Bízam benne, hogy Isten úgyis megsegít.

- Más rokonokkal tarthatták a kapcsolatot?

- Igen, erősen tartottuk a kapcsolatot, főleg az én családommal. A mi családukban divat volt, hogy együtt voltunk. A férjem családjában ez nem volt divat, velük is találkoztunk azért néha, de nem volt olyan szoros a kapcsolat. Majd '63-ban négy gyerekemet vettek fel egyszerre egyetemre. Először érettségi után jelentkezett a legidősebb fiam, de arra hivatkozva, hogy nincs hely, évekig elutasították. A többi gyerekem is érettségizett, de őket sem vették fel ugyanazzal az indokkal, majd egyszerre mind a négyet felvették. Ekkor sokat segített a család. A legnagyobb fiam, aki '58-ban felvételizett először, agrárpályára ment, a másik ipari tanuló lett a Videotonnál, a harmadik erdészmérnök akart lenni, így elment az erdészetbe, napszámba kapálni. A negyedik, a nagyobbik lányom '63-ban felvételizett először, kertészetire ment. Végül a legkisebb lányom két évvel később érettségizett, hidrobiológiát végzett.

- Segélyt vagy valamilyen támogatást kaptak?

- Mivel mindegyik gyerekem dolgozott a tanulmányai mellett, le voltak szerződve, onnan támogatták őket, nekünk nem lett volna lehetőségünk erre.

- Milyen sorsa volt a családnak a '60-as években?

- Időközben a nővéremék építettek egy kétszobás lakást, végül mi itt laktunk, ez már a '60-as években volt, ekkor Nyárlőrincen kaptam állást, és biciklivel jártam dolgozni, napi 30 kilométert bicikliztem, de ezt az állást úgy vállaltam el, hogy az oktatási osztályon megígérték, hogy következő tanévtől dolgozhatok Lakiteleken. Így is lett, itt is tanyasi

iskolában dolgoztam, de az már csak 3 kilométerre volt. Mikor a gyerekeimet felvették az egyetemre, akkor kerültem be a lakiteleki központi iskolába.

- *Az államosítás előtt pontosan hol voltak a családnak földjei?*

- Az apósomnak volt nyolcszáz hold földje, ez egy tagban volt jóformán, így nem volt vele semmi probléma. Az édesapám is örökölt. Ha megnézzük a családfámat, az én dédszüleim Szeged mellett laktak, ők földbirtokosok voltak, és a 1848-ban dédapám harcolt a szabadságharcban, emiatt bebörtönözték a forradalom után, a családja viszont otthon maradt, de miatta elkobozták a földjeiket. A történelem állandóan ismétli önmagát... Végül a felesége, a dédanyám elköltözött Jászszentlászlóra, és egy tanyát szereztek. Négy fia volt és két lánya. A négy fiú dolgozott és mindig hazavitte a keresetét, aztán miután megházasodtak a keresetükből, mind vettek földeket, a végén már egy nagy gazdaságuk volt, ahol mindenük közös volt. Az egyik fiú gazdasági könyvelő volt, ezért a gazdaságnak rendes gazdasági könyvelése volt. Azt a nagy könyvet, amiben minden számon volt tartva, azt ma a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban őrzik Budapesten, hiszen ez abban az időben nagy kuriózumnak számított. Miután nagyapám meghalt, nagyanyám úgy gondolta, hogy a két fia nem a mórícgáti földekből fog megélni, így a gyerekek között szétosztotta a földeket, édesapám és a testvére művelésre nem túl alkalmas buckás, homokos földeket kaptak. Nagyanyám a földet nem öt, hanem hatfelé osztotta, így volt egy saját része, ahol épített egy szép tanyát, itt élt a legkisebb fiával. Édesapám ekkor Örkényben volt választott jegyző, de innen végkielégítéssel elküldték, mert akkor még az 1900-as évek elején a feudális rendszerben Örkénynek kegyura volt, és édesapám bebizonyította, hogy az iskola karbantartását neki kellene fizetnie. Ezután költöztek a szüleim Kecskemétre. Itt apám nem talált állást, de úgy gondolta, hogy hazamegy és megműveli a buckás földjeit, de mivel művelésre nem volt túl alkalmas, nem sok hasznot hozott a termés.

- *A háború előtt miket tetszettek termelni a földeken?*

- Minden mezőgazdasági termést; búzát, kukoricát, rozst, volt egy nagy szőlő is. Voltak állataink is; szarvasmarhák és lovak, disznók. Igazi nagygazdaság volt.

- *A világháború hogyan hatott a gazdálkodásra?*

- A szarvasmarhákat még az oroszok elhajtották, a lovakat is elvitték, kivéve egyet. Kiürítették a községet, hiszen három út találkozásánál volt, mindig jöttek katonák. Először magyar katonákat szállásoltak el a házunkban, majd orosz katonákat.

- Hogyan lehetett túlélni a világháborút?

- Mikor még magyar katonák laktak a házban, én és a testvéreim, nem beszélünk össze, de mind hazamentünk a mórícgáti tanyára. Itt kevés volt az élelem, így a férjem elhatározta, hogy hazamegy Jakabszállásra és megrak egy hátizsákot élelemmel. Haza is ment, jól megpakolta a hátizsákot. Az egyik katonatiszt osztálytársa volt a gimnáziumban, és mikor jönni akart haza a férjem, nem találta a kabátját, ellopták. Ez november elején volt, már jó hideg idők voltak, így a volt osztálytársa hazavitette egy járőrrel. A járőr csak egy pár kilométeren vitte, mert már közel volt a roham, de a férjem még épségben hazaért. Majd úgy egy órával később kezdődött a roham, gyalogszerrel biztosan nem ért volna haza időben. Csodák mindig történtek. A roham is elkerült bennünket. Azt gondoltuk, hogy a tanyavilágon nem lesz háború, azért is mentünk haza. Hát tévedtünk, a tanyától úgy 200 méterre ásták a magyar katonák a lövészárkokat. Hozzánk a házba egyetlen egy orosz katona lépett be, egy idős ember. Édesanyám már ismerte a helyzetet, sőt és kenyeret tett az asztalra. Az öreg katona keresztet vetett, belefalt a kenyérbe, aztán elrohant.

- Kaptak később valamilyen kárpótlást a földekért?

- Igen, adtak kárpótlási jegyeket, a probléma csak az volt, hogy azt nem lehetett visszavenni, ami a miénk volt. Ki volt jelölve, hol lehet földet árverezni. A fiam, aki agrármérnök lett, sok földet vásárolt a legkisebb fiammal, főleg erdőket, de szántóföldet is. A legtöbb föld ki van adva bérbe, hiszen a fiaim sem fiatalok már, de a legnagyobb fiam még ültet, éppen építkezik Nagykőrös közelében, mert ott is sok földje van.

- Hogy tetszett ilyen optimista maradni ilyen nehézségek után?

- Azt hiszem ez a külön ajándéka a Jóistennek.

- Mostanában hogy telik az élete?

- Mostanában már nemcsak nagymama vagyok, hanem dédnagymama is. Két éve még sokat segítettem a családban, a legkisebb fiam felesége sajnos meghalt, nála vezettem a háztartást három évig. Aztán gyakorlatilag 1996. óta egy nyugdíjas otthonban lakom, vettünk egy egyszobás lakást ott. Mai napig szoktam vigyázni unokáimra, dédunokáimra. Évente sokszor összegyűl a család, úgy hetvenen szoktunk lenni. Hál' Istennek az összes

gyerekemnek, unokámnak több gyereke van, hol itt, hol ott mindig elkél a segítség, de úgy érzem mostanában már le is fogok ülni néha.²⁰

3.1 A kor tanulságai egy életrajz tükrében

Interjúalanyom életére természetesen hatással voltak a kommunizmus tipikus büntetetei. „Osztályidegennek” számított, hiszen kulák volt, azaz olyan önállóan gazdálkodó családból származott, melynek 800 holdnyi földje volt. A család földjeit elvették, ezzel évszázados régi hagyományt törtek meg a kommunisták, és a mintagazdaság felhalmozott tudása is elveszett. A család élete kilátástalanná vált, mint ahogy egész Magyarországon ez történt a kuláknak nevezett gazdálkodókkal.

Klári néni családi indíttatásának köszönhetően hívő katolikusként éli életét. A Rákosi-rendszerben erre is találtak egy negatív idegen kifejezést. Vallásos meggyőződése és életvitele miatt Klári nénit klerikálisnak minősítették. Emiatt elvesztette állását, nem taníthatott, csak 1956 után. A félelem átjárta a munkahelyeket is. Klári nénit vallásossága miatt elbocsátották állásából, majd mikor újra taníthatott, megrótták emiatt, és gyakran támadták is. Gyermekei életére is hatással volt hite, ugyanis ők „hely hiányában” nem nyertek felvételt az egyetemre egészen 1963-ig.

A gyermekek életének meghatározó első időszaka is félelemmel telt, hiszen folyamatosan ellenőrzés alatt tartották a családot. Édesapjukat alig látták, hiszen a börtöntől és egyéb atrocitásoktól félve késő éjjel járt haza, kora reggel pedig már ment is vissza dolgozni. Tehát az öt gyermek korai évei félelemmel, rettegéssel teli légkörben teltek. De ami a legborzasztóbb, hogy lehet számukra ez volt a megszokott, és mikor mindennek vége lett, nehéz volt megtalálniuk helyüket az „új” félelemmentes életben.

A legnagyobb félelmet azonban a házkutatás jelentette. Akkoriban a házkutatások során sokszor akkor is találtak a házakban valamit, ha előtte nem volt ott semmi rejtegetni való. Klári nénit egy házkutatás után be is vitték a rendőrsre, ahol próbálták még jobban megfélemlíteni. Ilyenkor azzal sem törődtek a hivatalos szervek, hogy a gyermekek magukra maradtak otthon. Klári néninek csak kivételes szerencséje az, hogy nem verték meg az őrsön. Lélekjelenlétének köszönhetően pedig haza is engedték.

²⁰ Forrás: H1-Zoom segítségével készült interjú Klári nénivel, Cegléd, Kazinczy utca 29. 2016. január 12.

A beszolgáltatásnak pedig kettős célja volt. Nemcsak az állam váltotta hatalmát anyagi előnyre, hanem ez is a megfélemlítés része volt. Bármikor, bárkire ráfoghatták, hogy szabotálja a termelést. Ez pedig akkoriban igen súlyos vád volt. Ez is megtörtént Klári néni családjával. Perbe fogták őket egy mezőőr által koholt váddal. A per során kiderült, hogy ők mindent a lehető leglelkismeretesebben végeztek a földeken, pont a termelő szövetkezet földjei voltak gondozatlanok.

Ha belegondolunk, Klári néni családjának három generációját hurcolta meg ez az „aljas kor”. Apósát bebörtönözték, őt és férjét zaklatták és költözésre kényszerítették gyerekeikkel, majd gyermekeiket nem hagyták továbbtanulni, ezzel próbálták megakadályozni, hogy a társadalomban előbbre jussanak, értelmiségiként esetleg másokra hassanak.

Számomra groteszk és abszurd egyszerre, hogy mindamelett, hogy kuláknak és klerikálisnak számított, pedagógusként kötelessége volt agitálni az embereket, hogy lépjenek be a TSZ-be, persze ez alatt is folyamatosan megfigyelték. Azonban ő hű maradt önmagához és tragikus sorsához; mint mondta „nem sokat beszélt”.

Viszont, ha valaki nem lépett be a TSZ-be, sokszor erőszakkal vették rá, hogy gondolja meg magát. De voltak olyan „szerencsések”, akiket megvesztegettek némi engedménnyel vagy alkut ajánlottak számukra, például hagytak nekik némi földet, amelyből fenn tudták tartani magukat. Őket és a hozzájuk hasonló „osztályidegeneket” még a törvény sem védte meg a kommunizmus kapzsiságától és irigységétől. Klári néniék házáat ugyanis még a korabeli törvényke szerint sem kobozhatták volna el, ám mégis elvették tőlük házukat. Ebből is látszik, hogy nemcsak kulákellenes törvényeket hoztak akkoriban, hanem a meglévő törvényeket sem alkalmazták, ha éppenséggel az egy kulákot védett volna egy igazságtalansággal szemben. Egész biztos, hogy nem ez volt az egyetlen család, amelyet ilyen igazságtalanság ért.

A rendszerváltás után persze megpróbálták őket „kárpótolni”, de ez a kárpótlás sem volt teljesen igazságos. Nem licitálhatták vissza régi szeretett földjeiket, melyekhez annyi érzés, emlék kötötte őket. Ezeket már sosem kaphatták vissza, helyette a kijelölt földekből választhattak.

3.2. Zárszó

Azt, hogy a téeszésítés és a kuláküldözés hogyan ment végbe, csupán néhány kortárs írónk jelenítette meg a rendszerváltás után irodalmi alkotásban. Ilyen Oravecz Imre, kinek *Érzékenység* című versében a téeszbe való beléptetés módszereit olvashatjuk²¹:

*„Csak a fejit, ahun nem sántú,
mondta a párttitkár a városi elvtársnak Lőrinc bátyámra mutatva,
és elhúzta előle a belépési nyilatkozatot,
nehogy összekenyődjön,
aztán kiment a tanácstitkár szobájából,
mert nem bírta a vért,
kivéve főve,
és a feleségére gondolt,
ki véreshurkával várta vacsorára.”*

A lelki kínokról pedig a történelmi tanulmányoknál sokkal hitelesebben, átélhetőbben beszélnek az azokat az idöket átélők, akik interjúkban, visszaemlékezésekben mesélik el azt, hogy hogyan tette tönkre életüket, hogyan mérgezte és rombolta lelküket az a rendszer, amely az erőszakos kollektivizálás által az embert attól a lehetőségtől fosztotta meg, hogy önállóan, teremtő módon alakítsa életét. A kiszolgáltatott, javaitól megfosztott, saját életét többé élni nem tudó, egzisztenciális fenyegetettségben botorkáló ember lelki fájdalma is megjelenik a már idézett kortárs író, Oravecz Imre, prózaverseiben²²:

*„...a gazda szeme nem hízlalta többé a jószágot,
a lovak lesoványodtak, leromlottak,
fényét vesztette szőrük, csimbókos lett sörényük, ette őket a piszok,
és szomorúan lógatták fejüket,
mégsem lettek hűtlenek,
nem vetették ki szívükből egykori gazdáikat,*

²¹ Oravecz Imre, *Halászóember*, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2006. 86. old

²² i. m. 96-97. old.

*mindig izgalomba jöttek, és panaszosan nyerítettek,
valahányszor találkoztak velük,
azoknak meg elszorult a torkuk,
és keserűség fogta el őket, mint otthon,
ha az üres istállóba léptek,
vagy a limlom közt szöveget keresve véletlenül egy elvékonyodott zablá vagy
gyeplőkarika került kezükbe.”*

„A történelem ismétli önmagát”- hangzott el az interjú során. Klári néni őseitől már 1848-ban koboztak el földeket, majd az '50-es években is. Ez engem elgondolkodtat. Egész életemben békében éltem, nem tapasztaltam éhínséget, háborút, nem kellett félelemben élnem soha. A háború elől azonban el lehet bújni, bombázás idején lemenekülhetünk a pincébe vagy az óvóhelyre. De a zsarnokság átjárja az egész lelket, szellemet, az elől nincs menekvés. A kommunizmus elől sem lehetett elbújni, ezért rosszabb volt, mint maga a háború. A letragikusabb példa erre az, amit Klári néni mesélt nekem a régi szomszédjukról, ahol három fiú volt. Természetesen az ő földjeiket is államosították. A két idősebb fiú meghalt; az egyik öngyilkos lett, a másik elzüllyve az árokparton végezte. Ők nem tudtak alkalmazkodni, a kommunizmus tönkretette a lelküket, ahogy annyi más ember lelkét is. Csak a legkisebb fiú adta meg magát a rendszernek, aki végül belépett a TSZ-be.

Remélem nem kell megélnem azt, hogy egyszer bekopogtatnak az ajtómon egy új rendszer tisztségviselői vagy katonái és azt mondják, hogy el kell hagynom a lakást, amelyben felnőttem, ahol egész életemben éltem, és ahol legszebb emlékeim keletkeztek. Mindent meg kell tennünk azért, hogy a kommunista rendszer soha ne támadhasson föl. Ennek pedig fontos eszköze az emlékezés, az emlékek összegyűjtése, hiszen az idősök emlékei egyfajta felkiáltójelként, figyelmeztetésként szolgálnak.

Bibliográfia

Bank Barbara – Gyarmati György – Palasik Mára, Államtitok – Internáló- és kényszermunkatáborok Magyarországon 1945-1953, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012.

Galambos István (Szerk.), A vidék forradalma -1956, Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, 2012.

Gergely Jenő – Izsák Lajos, A huszadik század története, Budapest, Pannonica Kiadó, 2000.

Gyarmati György, A Rákosi-korszak, Budapest, ÁBTL-RUBICON, 2011.

Honvári János (Szerk.), Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig, Budapest, AULA KIADÓ, 1998.

Kahler Frigyes (Szerk.), Utak és kereszteződések – Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére, Budapest, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, 2013.

Kiszely Gábor, ÁVH - Egy terrorszervezet története, Budapest, Korona Kiadó, 2000.

Kocsis Gyula (Szerk.), Alkalmazkodás, ellenállás, mobilitás, Ceglédi Füzetek 30. Cegléd, A ceglédi Kossuth Múzeum kiadása, 1995.

Oravecz Imre, Halászóember, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2006.

Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris Kiadó, 1999.

Romsics Ignác, Történelem, történetírás, hagyomány, Budapest, Osiris Kiadó, 2008.

Ronsac, Charles (Szerk.), A kommunizmus fekete könyve, Budapest, Nagyvilág Kiadó,

Sztáray Zoltán, Csákánykő – A Recski Kényszermunkatábor, Budapest, Püski Kiadó, 1997.